

Innspill til Mangfolds- og likeverdsutvalget oktober 2021

Helt siden 1981 har den politiske målsettingen vært full deltagelse og likestilling.

Manneråkutvalgets utredning: Fra bruker til borger (NOU 22:2001) gjorde en gjennomgang av status på en rekke samfunnsområder, og konkluderte med at vi har en lang vei å gå. De skrev: **Det er et stort gap mellom mål og virkelighet.**

Det store gapet mellom mål og virkelighet fremstår som et konglomerat av problemer. Det er imidlertid mulig å se en form for overordnet systematikk i dette konglomeratet. Systematikken er knyttet til hvordan samfunnet organiseres og utvikles. Hovedproblemet er at hensynet til at alle skal delta og ha like muligheter sjelden kommer inn som et viktig premiss i planleggingen, beslutningsprosessen eller i den konkrete utformingen av tiltak.

Siden Manneråk i 2001 har noe gått fram, noe litt tilbake, noe veldig tilbake, flere innstramminger. Vi alle har mer eller mindre nytt godt av teknologiske fremskritt, for noen en høyere levestandard, men relativt sett – er funksjonshemmede fremdeles den mest diskriminerte minoriteten i Norge – og vi kan bare gjenta **Det er et stort gap mellom mål og virkelighet.** Men hvorfor tar det sånn tid?

Fordi holdningene og perspektivet er i store trekk det samme:

Vårt perspektiv, hvordan vi forstår betydningen av og årsaken til funksjonshemming, og være funksjonshemmet bestemmer våre holdninger og hvilke løsninger vi velger.

Perspektiv bestemmer holdninger, løsninger og handlinger (politikken)

Manneråkutvalget skrev videre:

Når mål eller hensyn knyttet til en samfunnsgruppe glemmes i den grad at det blir et system i det, skyldes dette i stor grad at gruppen har en for svak posisjon til å gjøre sine premisser gjeldende - til å gjøre dem til selvsagte hensyn og premisser. Den svake posisjonen medfører at det ikke rokker ved myndighetenes legitimitet om gruppen overses, og manglende handling får ingen konsekvenser. Det råder fremdeles en del fordommer som gjør at det ikke er like selvsagt å ta inn hensynet til funksjonshemmede i samfunnsplanleggingen. Mennesker med funksjonsnedsettelse blir ikke sett

som en del av befolkningen - men som en gruppe som ønsker sine krav gjennomført på bekostning av den øvrige befolkningen. Det er et alvorlig paradoks at nettopp fordi hensynet til alle borgere ikke legges til grunn for politikk og utforming av tiltak, kommer samfunnet i en situasjon der en må ty til kostbare særløsninger i etterkant.

Dette er like gyldig i dag. Funksjonshemmede har svært lav status.

Vi forstår (ofte) funksjonshemmede innenfor en bio-medisinsk modell:

LESETIPS: Mike Oliver. («Understanding disability», «The politics og disablement»)

MEDISINSK MODELL:

Hvis det å være funksjonshemmet forstås som feil eller mangler ved et individ, vil man rette oppmerksomheten mot denne feilen.

Man vil rette blikket mot individet, og man vil forsøke å finne løsninger på problemene hos individet ... (Mike Oliver)

Jeg mener vi må skifte fokus.

SOSIAL MODELL:

*... Om man skifter fokus og ser funksjonshemmedes situasjon først og fremst som et resultat av en kollektiv undertrykking fra samfunnets side, vil man rette søkelyset mot samfunnsforholdene og finne løsningen på situasjonen her.”
(Mike Oliver)*

I Norge påstås det at vi operere med en **relasjonell modell (GAP- modell):**
Manglende samsvar mellom individets forutsetninger og samfunnets krav: En objektiv beskrivelse, blottet ansvar, årsak og løsning

Men noen sier like fullt mennesker **med funksjonshemming.**

Dette forteller oss at blikket rettes mot en person, ikke en relasjon. Det er med andre ord en betydelig fare for at det relasjonelle begrepet fremstår som en ideologisk korrekt definisjon, som en i praksis ikke klarer å holde fast ved. Spørsmålet er om dette reflekterer at tenkingen fortsatt henger igjen i gamle forestillinger - at en ikke har tatt nyere definisjoner helt inn over seg

(Skrev også Manneråk i 2001)

Vi, samfunnet (også funksjonshemmedes organisasjoner) er så diagnoseorientert, så opptatt av funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer så de er mindre opptatt av politikk og menneskerettigheter om det ikke handler om helse, omsorg og velferdsrettigheter.

Nå må folk selvsagt få lov til å organisere seg etter diagnoser, sykdom og individuelle vondter og kroppslige eller kognitive begrensninger, - og få være opptatt av dette; være i felles båt, likemannshjelp osv. ... men disse problemene / utfordringene / lidelsene må ikke forstås som en (opplagt og naturgitt) årsak til utenforskap. En sammenblanding bidrar til støy og vil legitimere en opprettholdelse av diskrimineringen.

Menn påstod at årsaken til kvinners fravær i arbeidsliv, samfunnsdebatt og politikk var deres kjønn. Svarte ble forklart at deres utenforskap og segregering var forårsaket av deres etnisitet, hudfarge. Samer, homofile – alle minoriteter er blitt definert av overmakt og har til dels også internalisert overmaktens tolkning og forståelse av deres situasjon. Men mange grupper har kjempet for å definere sin egen situasjon. **(Det personlige er politisk)**. Men funksjonshemmede er enda i denne helse og omsorgs-grøfta; at feilen ligger i oss – ikke samfunnet.

Som jeg understreket i mitt innspill til mangfoldsutvalget må vi adressere problemet der det hører hjemme. Noe handler om individet – noe annet handler om samfunnet.

- Det er ingen naturlig grunn til å tvangsflytte utviklingshemmede i institusjoner fordi de er utviklingshemmede.
  - Det er ikke fordi en benytter rullestol en ikke kommer inn på bussen
  - Det er ikke fordi en er blind man er utestengt fra arbeidslivet

Men om vårt perspektiv tilsier at det er begrensninger og utilstrekkeligheter i individet som forårsaker en ublid skjebne og utenforskap – så legitimerer det en unnvikende og passiv politikk på dette feltet. Derfor må vi skille hvilke utfordringer en funksjonsvariasjon kan påføre oss og hvilke manglende muligheter og ekskludering et uvennlig samfunn påfører oss.

Begreper er viktig. Begreper skaper virkelighet samtidig som vår forståelse og fortolkning skaper begreper.

Språket er fullt av ladete ord som forteller hvordan funksjonshemmet assosieres med sykdom, omsorg og helse – mer enn diskriminering og undertrykking:

«Lenket til rullestol», «mennesker med spesielle behov», «funksjonsfrisk»
krøpling, vanfør, ufør.

MANGFOLD OG DEMOKRATI

Jeg håper et mangfoldsutvalget gjør en tilnærmet maktutredning; ser på ekskludering av funksjonshemmede i samfunnet, makt-ubalanse, manglende demokratisk deltagelse, usynlighet, ikke-representasjon, fravær i samfunnsdebatt, fravær i lederstillinger, fravær i politikken, at funksjonshemmede ikke slipper til med sitt perspektiv, undertrykking, samfunnets behov for kontroll, krenkelser, utsatthet for hatkriminalitet..

Blir funksjonshemmede etterlyst og invitert i fora der premissene for lovgivning og politikk og hvor makt, demokrati, mangfold, representasjon og likestilling er tema? NEI

Viktige punkter:

- Være synlig – ha egen stemme
- Representasjon
- Deltagelse på egne premisser
- Ytringsfrihet

Dette må gjenspeiles i

- Politikk
- Forvaltning
- Næringsliv
- Media
- Kultur

Ytringsfrihet.

1. Blir funksjonshemmede invitert?
2. Kommer funksjonshemmedes perspektiv fram?
3. Er nyheter, informasjon tilgjengelig?

NEI. Ofte blir funksjonshemmede behandlet stereotyp og paternalistisk

Mangfold er oftest definert som etnisk mangfold (kjønn)

LANGT MELLOM MÅL OG VIRKELIGHET

Etter 2001 er det gjort en rekke statusoppdateringer på nær sagt alle samfunnsområder. Nasjonalt dokumentasjonscenter, Ligestillings- og diskrimineringsombudet (LDO), Bufdir, og mye forskning - og ikke minst en svært god gjennomgang av økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter – OG sivile og politiske rettigheter av et samlet sivil samfunn som rapporterte til FN i 2015.

LDO har også gått grundig til verks for å dokumentere grundig de mest inngripende krenkelser av msk rettigheter og brudd på norsk lovgivning; fratagelse av rettslig handlingsevne, et paternalistisk vergemålsystem, manglende tilgjengelighet (UU) i eksisterende bygg (fremdeles ikke krav til uu på eksisterende arbeidsplasser) , uteområder, transportsektoren og på store deler av IKT. Vi har skrevet om ekskluderende skole, diskriminerende arbeidsliv: arbeidsgivere sauser sammen arbeidsevne og funksjonsevne... Vi har skrevet om tvang, vold og hatkriminalitet, ny-institusjonalisering, kollektivisering av tjenester i store bofellesskap, kommunal selvbestemmelse som trumfer individets rett til å bestemme over eget liv, reduserte tjenester i kommunene, urimelige kommunale forskjeller – hvordan mye forskning, statistikk og levekårsundersøkelser konserverer perspektiver og holdninger. Vi har gjentatt og gjentatt konkrete løsninger og påpekt det helt fundamentale; behov for et paradigmeskifte og holdningsendringer.

Når vi så fikk en lang liste med bekymringer og helt konkrete anbefalinger for å rette opp norsk politikk og praksis fra FNs spesialrapportør og CRPD-komiteen – er det ikke underlig at kritikken hagler over *en ny komite – som skal sørge for at intet skal skje*.

Funksjonshemmede er en svært sammensatt gruppe som ikke har noe annet til felles enn diskriminering – men ingen fortjener et likeverds-perspektiv.

Oppskriften og ingredienser for reell likestilling, for å oppfylle menneskerettigheter, for å rette opp urett og diskriminering i norsk praksis sitter politikerne allerede på - og vi venter først og fremst på rask handling.

Vårt innspill og anbefaling er et nytt utvalg med målsetting om en utredning som avslører maktforhold, diskriminerende og undertrykkende strukturer i media, i kultur- og næringsliv og politikk. Hva hindrer ytringsfrihet, hva legitimerer tvang og umyndiggjøring – en utredning som er kompromissløs på vegne av et paradigmeskifte. Et utvalg som tydelig uttrykker og adresserer diskriminering, ableism, disablism og ikke «likeverd».

LYKKE TIL!